

ból hirtelen és teljes természetességgel kommunistává vedlett házmeszterek, a volt Köztársaság téri nyilas párházban és az egykori Andrásy úti „Hűség Házában” berendezkedő Péter Gábor és Kádár János vezette Kommunista Párt és karhatalom már az első hónapokban kérdésessé és nehezen hihetővé tette a „demokrácia elszánt építését”.

Thassy és a nem kommunista magyarok lettek a reakcióso, az „új zsidók” – ahogy keserűen fogalmaz, akiknek nem volt helyük a gyarmati sorba süllyedő országban. Hideg, megfontolt következetességgel folyt a közéletből, majd a földi életből való kiszorításuk. Sok százezer emberre a külföldre menekülés, a kényszerű megalkuvás és kompromisszumkeresés, vagy a börtön, a kitelepítés, vagy a kivégzés várt, hiába volt a kezdeti nagy lelkesedés és a kiszegzések abszolút győzelme az első választásokon.

Thassy Jenő végül belefáradva az egyenlőtlen küzdelembe és az állandó megfigyelésbe 1946-ban Szent Miklós napján elhagyta az országot, és Párizsba utazott. Ezzel megkezdődtek a hosszú emigráns évtizedek, annak minden örömeivel és bánatával Franciaországban, később Amerikában, majd újra Európában az Amerika Hangja és a Szabad Európa Rádió állandó munkatársaként. Közben idehaza a családtagokat földjüktől és vagyonuktól megfosztva vagy kitelepítik, vagy a hírhedt

recski táborba zárják, akik a csodálatos 1956-os forradalom elárulása és leverése után csatlakoztak a hazájukat korábban elhagyókhoz.

A kevés beavatotton kívül mindenkit meglepetésként érő, gyors „olvadás” 1989-ben lehetővé tette, hogy Thassy a régi barát, Varga Béla társaságában hazatérjen, s az új Parlament alakuló ülésén, 1990 tavaszán meghatódva hallgassa régi barátja azon nyomban történelemmé váló szavait. Az önéletrajzi regény negyedik, befejező kötete idén jelent meg a Balassi Kiadó gondozásában.

SZELKE LÁSZLÓ

(Vészélyes vidék, Pesti Szalon Kiadó, Bp., 1996; Hátraarc, Balassi Kiadó, Bp., 1999. 1800 Ft; A botcsinálta amerikai, Balassi Kiadó, Bp., 2000. 2000 Ft; Egyetlen otthonom, Balassi Kiadó, Bp., 2002. 2000 Ft)

Bécsi utazások

A Tertia Könyvkiadó 17–18. századi *útínaplók* alcímmel jelentette meg tizenhárom utazó bécsi feljegyzéseit tartalmazó kötetét. S. Sárdi Margit, a válogatás szerkesztője szerint a gyűjtemény azon kétszáz évnyi időszakadékat kívánja áthidalni, melynek egyik partján a 16. század eleji humanisták állnak, akik a világot új-

jászülő reneszánsz eszmeiséget ízlelgettek a bécsi egyetemen, másíkan pedig a 18. század harmadik harmadában Mária Terézia udvarában sürgölődő testőrírók, kik a magyar művelődés pallérozatlanságára ébredve kiejtették kezükből a kardot, és üstöllést pennáért szaladtak. A köztes két évszázadban kicsírázott és szárba szökött a hazai emlékirás irodalma: Szepsi Csombor Márton 1616 és 1618 között bekóborolta egész Európát, és megalkotta az első magyar nyelvű útleírást, az *Europica varietast* (hogy a címe miért latin, nem tudom). A Bécsben járt utazók beszámolóí közül az első hídpillért Nemes János 1651-es följegyzései, az utolsót Gyulai Ferenc 1768-ban készült emlékiratai képezik. Közül még tizenegy. Így a megépült viadukt közepén összeöllekezve ugrádoznak humanisták és testőrírók, örvendve egymásnak s annak, hogy nem kell tovább kajabálva integetni.

A kötetbe foglalt diáriumok – írójuktól függően – kétfélek. Az elsőre legjobb példa Vass György bécsi követ munkája, akit Bécs a legkevésbé sem érdekelt. Legtöbb bejegyzése nem több a bevásárlásba indulók cetlijénél: audienciák itt-ott, ebédek ennél-annál, nagy ivászatok („Mind hevertem az bortúl rosszul lévén”). Szenvtelen, szűkszavú, kinek meglódul a tolla, ha bort köpő bronzoroszlánt lát vagy indiai hollót, s kiváló memóriájáról tesz tanúságot, ha lakodalomba csöppen (a cegei

birtokán való gazdálkodáson és neves lakodalmak szervezésén túl másra aligha költötte szívesen tehetségét). Kódolja, nem pedig újírja életét: „Az mezőre mentünk ki az úrral lovon kelletlen mulatozásra és melankolizálni” – arról azonban, hogy min bústak az urak, nem tesz említést. Egyetlen alkalommal fakasztja a bánat: „Eodem die délben tizenkét órakor vöttem feleségem levelét, melyben írja, hogy az édes kis fiacskám, Vass Feriskó 17. praesentis Kolozsvárott estve öt órakor megholt, mely nem kicsiny szomorúságomra esett, sőt igen meghatótt, úgy, hogy már sok változások estek házamon, de talám egy is azok közül így meg nem hatott, sok okokra nézve, de [kivált,] hogy házomnak változásán együtt nem szomorkodhatom megszorodott kedvesemmel...” Másnap ugyanúgy ír naplót, mint annak előtte – fiáról többet nem emlékezik.

Vass György Bécset kirekesztette naplójából, majdhogy magát is. Székely László feljegyzései már más jellegűek: számára Bécs olyan, mint romantikusoknak az egzotikum. Kiváló megfigyelő, aki eltűnik és feloldódik a látványban, mint kávéban a cukor, és részletesen értekezik az udvar téli szánkázásairól, bálokról, komédia- és feredőházakról, keskeny utcákról és mély pincékről, cselédekről, szolgákról, egy muzsikusz kobozáról és porcelán ágytálakról... – emlékiratát lapozva olyannak látja az olvasó Bécset,

mint Csáth Géza Szabadka után Budapestet: nyüzsgő, átláthatatlan városnak, ráadásul Bécsbe dohányt bevinni tilos, csempészni kell a szalonnát és a „jó nagy átalag erdélyi sós-káposztát” is, ahogy Székely László saját kezűleg elkövette, mialatt végig gavallérok között mulatott.

A *Bécsi utazások*ban böngészhet történész (maga előtt látva a kis II. Józsefet, amint Pekri Polixéna főköttőjével babrál), filológus és az is, aki szórákoszából képzeletében Bécsét fel szándékszik építeni. Kosztolányi Dezső szerint minden nagyvárosnak jellegzetes az illata: Budapestnek pótkávészaga van, Bécsnek édessütemény-szaga. De ő nem a tizenhetedik században élt, még a tizennyolcadikban sem. Az olvasónak azonban, hogy beleszagolhasson a korabeli Bécs levegőjébe, a *Bécsi utazások*on túl a saját orrára van szüksége – legkevésbé sem az enyémmre.

BÍRÓ GERGELY

(Sajtó alá rendezte és a jegyzeteket írta
S. Sárdi Margit, Tértia Könyvkiadó, Bp.,
2001. 287 o. 2600 Ft)

A magyar olvasástanítás története

Mostanában több tévécsatornán ismételték-ismétlik a hatvanas évek legendás filmsorozatát, a *Princ, a kato-*

nát. Az egyik epizódban Kalányos Vendel honvédről kiderül, hogy analfabéta, de jószívű századosa megtanítja írni-olvasni. A botcsinálta tanító – mint ezt az Adamikné Jászó Anna, Fleckensteinné Cservenka Júlia, Könyves-Tóth Lilla és Mészáros István által írt olvasástanítás-történeti könyv alapján megállapíthatjuk – a korabeli metódusokhoz képest meglehetősen korszerűtlenül járt el, de legalább nem silabizáltatta növendékét. A silabizálás ugyanis eredetileg nem a néhez(kes) olvasást, hanem az olvasástanítás egyik legősibb módszerét jelentette. „A legelső gyakorlator így olvasta ki a kisdíák: *a-bé = ab*”, majd a mássalhangzó mögé került a magánhangzó, s azt is hasonlóképpen olvastatták el. Ezek a két-három hangból/betűből álló szótagok (syllabák) többnyire értelmetlen hangkapcsolatok. Aki a 20. században tanult olvasni, valószínűleg nem ezzel a módszerrel tanult. (Móricz Zsigmond még – tudhatjuk meg e tankönyvből, ha éppen a mesternél nem olvastuk – szintén silabizálás útján kezdte a betűkkel való ismerkedést.)

A legrégebbi, magyar nyelvű szöveget (is) tartalmazó ábécéskönyvünk Heltai Gáspár 1553-as kolozsvári nyomtatványa, *A gyermekeskének és az egyéb együgyű keresztyéneknek épülésére*. Az 1560. évi nagyszombati katolikus zsinat rendelkezett a népiskolák megszervezéséről, s a ta-